

Elmer Jaime Ordinola Nunjar,
anställd vid kooperativet
Agronorte, Peru.

Workshop - Den avskalade sanningen

Utmaningar i banansektorn och hur Fairtrade jobbar för att möta dem

OM WORKSHOPEN

Namn på materialet:

Den avskalade sanningen.

Centrala teman:

Mänskliga rättigheter, klimatförändringar, bananodling, Fairtrade och konsumentmakt.

Tidsomfattning:

Ca 2 timmar i sin helhet, inklusive rast.

Observera att du både kan genomföra materialet i sin helhet, eller välja de filmer och/ eller övningar som passar din grupp och era förutsättningar.

Förkunskapskrav:

Inga.

Tekniska förutsättningar:

Internetuppkoppling och gärna en större skärm för att kunna visa film om ni ses fysiskt.

Förberedelser:

Den som håller i diskussionen bör ha en god förståelse för materialets upplägg, samt ha sett till att det finns en god internetuppkoppling. Den behövs för att kunna visa film(-er) om ni ses fysiskt och/ eller för att kunna leda diskussionen om den sker digitalt.

Bananklase, Peru.
Fotograf: Fairtrade Sverige

Introduktion: Hur ser förutsättningarna ut i banansektorn?

Bananen är världens mest populära frukt och även en viktig basföda för flera hundra miljoner människor. Vidare är handeln med bananer en hörnsten i många länders ekonomier. Men kraftigt stigande priser på förpackningsmaterial och gödningsmedel – i kombination med de ekonomiska konsekvenserna av klimatförändringarna, coronapandemin och kampen mot växtsjukdomar – gör att hela banansektorn står inför en allt hårdare ekonomisk press.

Bananodlarna befinner sig i ett läge där de i stället för att tjäna pengar förlorar pengar på varje såld banan. Som ett resultat av det minskar deras möjligheter att försörja sig själva och sina familjer och att göra de investeringar i hållbart jordbruk som klimatförändringarna kräver. Bananodlare på små familjeägda odlingar saknar därtill ofta upparbetade samarbetspartners och har därför svårt att nå ut med sina bananer på världsmarknaden. Som en konsekvens måste de sälja sina bananer via mellanhänder som tar en stor del av vinsten själva.

Även vid bananplantager är utmaningarna stora. De flesta bananplantager ägs av stora, internationella företag och arbetsvillkoren för plantagens anställda är ofta dåliga. Det kan handla om exempelvis låga löner som inte går att leva på, osäkra anställningsförhållanden, begränsningar i organisationsrätten och hantering av farliga kemikalier utan tillräcklig skyddsutrustning. Många jobbar därtill säsongvis och har sämre villkor än dem som är fast anställda.

Utmaningarna är alltså både flera och stora – för såväl bananodlare i familj jordbruk och kooperativ som anställda vid bananplantager.

Hur hjälper Fairtrade odlare och anställda i banansektorn?

Eftersom odlare och anställda vid bananplantager möter olika utmaningar har Fairtrade olika kriterier för dem. För odlaren är priset för bananen det mest centrala i vardagsekonomin, medan det för den anställda är lön och anställningsvillkor som är de viktigaste frågorna.

Alla bananodlare som är Fairtrade-certifierade får ett garanterat minimipris för sina bananer och detta pris måste alltid täcka kostnaden för en hållbar bananproduktion. När världsmarknadspriset på bananer är högre än Fairtrades minimipris ska bananodlarna i stället få det högre priset. Priset på bananerna höjs ytterligare om bananerna är ekologiska. Det kallas för Fairtrades ekologiska prisdifferential och syftar till att förenkla omställningen till ekologisk odling och ytterligare förbättra odlarens ekonomi.

För att minska den ekonomiska utsattheten bland anställda vid certifierade bananplantager har Fairtrade infört en baslön – en garanterad minimilön som alla arbetsgivare måste betala, oavsett marknadspris. Dessutom beräknar Fairtrade en skillnad upp till en levnadslön, vilket gör det möjligt för företag att stegvis minska lönegapet i sina leverantörskedjor. Säsongsanställda har samma löneförutsättningar och samma arbetsuppgifter vid Fairtrade-certifierade bananplantager som fastanställda.

Utöver lönekriterier finns även kriterier som ställer krav på bättre arbetsvillkor och skydd av de anställdas rättigheter. Kriterierna förbjuder även barnarbete och diskriminering. Det måste finnas hälsofrämjande åtgärder för de anställda och det finns också tydliga regler för hantering av kemikalier. Sist men inte minst uppmuntras långsiktiga handelsrelationer som möjliggör för odlare och anställda att lättare kunna planera sin verksamhet och ekonomi.

En workshop i fem delar

Nedan får du en snabb överblick över workshopens fem delar. Du kan antingen genomföra alla delar vid ett och samma tillfälle eller välja ut de moment som bäst passar ditt sammanhang.

Workshopen inleds med en introduktion till Fairtrade. Därefter får ni följa med på bananens långa resa – från odlingarna i Peru hela vägen till de svenska matbutikerna. I nästa steg får deltagarna, i grupp, utforska hur Fairtrade kan göra skillnad för odlare och anställda i banansektorn. De får också diskutera vilka faktorer som vi kan och bör påverka för att möjliggöra en mer hållbar banansektor, samt hur de själva kan vara en del av lösningen.

1. Film: Det här är Fairtrade
2. Film: How it's made: Fairtrade-banan
3. Grupparbete och diskussion: Hur kan Fairtrade möjliggöra förändring?
4. Diskussionsövning: Vilka faktorer kan och bör vi påverka för en mer hållbar banansektor?
5. Slutlig diskussion: Vad kan vi göra för att skapa förändring för bananodlare?

På nästa sida hittar du utförliga instruktioner för hur de olika delarna kan genomföras.

Tips: Med fördel kan en paus om 15 minuter planeras in mellan delmoment 3 och 4 om ni genomför materialet i sin helhet.

Bananodlare Fernando Huanca, Peru.
Fotograf: Fairtrade Sverige

Instruktioner för workshoppens olika delar

1. Film: Det här är Fairtrade? (5 minuter)

Visa filmen "[Det här är Fairtrade](#)" för deltagarna. Det ger deltagarna en bra grundförståelse för vad Fairtrade är och hur det fungerar i praktiken. De som redan har en god kännedom får lite repetition och en enklare väg in i samtalet.

Diskutera gärna filmen för att aktivera gruppen. Förslag på frågor:

- Vad innebär Fairtrade-märkningen?
- Vilka utmaningar försöker Fairtrade möta?
- Hur möter de dessa utmaningar?
- Var ni medvetna om dessa utmaningar inom den globala handeln?

2. Film: How it's made Fairtrade: Banan

Följ upp ovan film med att tillsammans titta på "[How it's made Fairtrade: banan](#)".

I den här filmen får deltagarna följa med på bananens långa resa, från odlingen i Peru, till mogningsanläggningen i Sverige och slutligen fruktdisken i din Coop-butik. Ni får lära er hur bananen växer, hanteras, skeppas och mognar så att den blir så där perfekt gul. Allt för att bygga kunskap och förståelse för de komplexa processer och det hårda arbete som ligger bakom vår favoritfrukt, bananen.

Anställda vid bananplantagen Agronorte i Peru.
Fotograf: Fairtrade Sverige

3. Grupparbete och diskussion: Hur kan Fairtrade möjliggöra förändring? (40 minuter)

Först, ge deltagarna lite tid att hinna diskutera den senaste filmen där de fick möta bananodlaren Ernesto Castellanos. Motsvarade en bananodlares verklighet deras bild av densamma?

Efter några minuters reflektion kan gruppen delas in i tre mindre grupper (A, B respektive C). De ska nu få ta reda på hur Fairtrade jobbar för att skapa bättre arbets- och levnadsvillkor för bananodlare samt hur Fairtrade möjliggör utveckling i deras lokalsamhällen.

Varje grupp tilldelas ett område att fördjupa sina kunskaper kring. Grupp A får titta mer övergripande på hur Fairtrade jobbar för att stärka bananodlare respektive anställda vid bananplantage. Grupp B ökar sin förståelse för Fairtrades premie. Hur ser beslutsprocessen kring var investeringar ska ske ut, och vilka typer av investeringar är mest förekommande? Grupp C undersöker Fairtrades så kallade "bananbonus". Vad innebär den och hur kan den bidra till minskad fattigdom?

Ge dem 20 minuter att lära sig mer om sitt tilldelade område och be dem sammanfatta sina upptäckter så att de sedan kan dela dem i helgrupp efteråt. Nedan finns länkar att dela med deltagarna för respektive område de ska undersöka.

A. Hur Fairtrade jobbar för att stärka bananodlarna

Om banansektorn: www.fairtrade.net/se-sv/produkter/produkter/bananer

B. Fairtrades premie och bananbonus

Om Fairtrades premie: www.fairtrade.net/se-sv/om-fairtrade/sa-jobbar-vi/fairtrade-kriterier/minimipris-och-premie.html

C. Fairtrades bananbonus

Om Fairtrades bananbonus: www.fairtrade.net/se-sv/produkter/produkter/bananer/fairtrades-bananbonus.

När deltagarna har läst in sig på sina respektive områden; låt dem då dela sin nya kunskap med varandra och diskutera i 15–20 minuter. Ser de att Fairtrade kan motverka barnarbete och förbättra arbets- och levnadsvillkoren i banansektorn? Vilka för- respektive nackdelar ser de med Fairtrade?

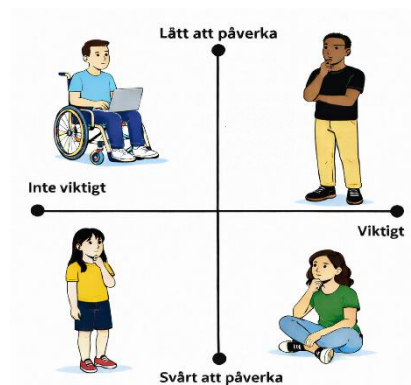

4. Diskussionsövning: Vilka faktorer kan och bör vi påverka för en mer hållbar banansektor?

När ni nu fått möjlighet att fördjupa er kunskap om utmaningarna i banansektorn tillsammans, ska ni få reflektera kring vilka faktorer ni tror är av betydelse för att skapa förändring samt identifiera hur stora chanser ni har att påverka dessa faktorer. Det gör ni genom övningen "Fyra fält".

Så här gör ni:

1. Markera ut ett stort fyrfältsschema på golvet (ta tejp eller snöre till hjälp).
2. De två linjerna i fyrfältaren visar olika dimensioner:
 - o Vågräta linjen: *Viktigt – Inte viktigt*
 - o Lodräta linjen: *Lätt att påverka – Svårt att påverka*
3. Läs upp påståenden och be deltagarna ställa sig där de tycker det hör hemma. Inled med några av de exemplen vi ger nedan för att komma i gång. Låt sedan deltagarna formulera egna påståenden.
4. Diskutera i grupper varför man placerat sig där.

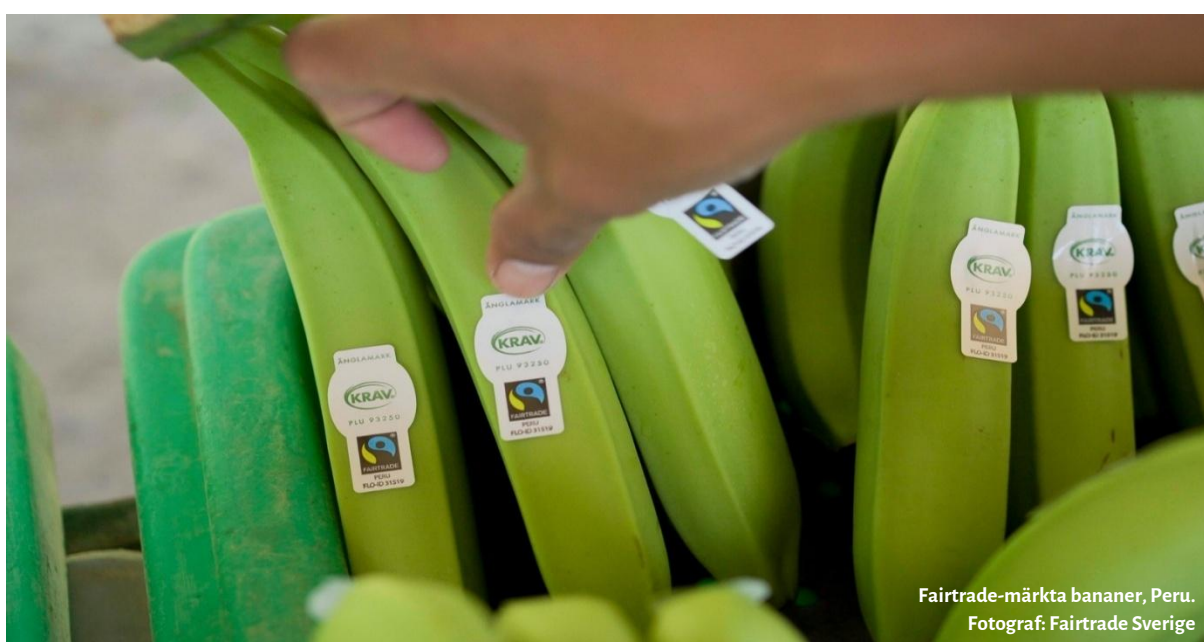

Förslag på påståenden som deltagarna får förhålla sig till:

- Att köpa Fairtrade-märkta bananer när du handlar.
- Att sprida kunskap till vänner och familj om arbetsvillkoren på bananplantager.
- Att engagera sig i en organisation som arbetar för bättre villkor för bananodlare.
- Att uppmuntra din butik eller inköpsställe att sälja fler Fairtrade-märkta bananer.
- Att påverka politiker eller beslutsfattare att ställa högre krav på importörer och företag.
- Att betala ett högre pris om odlaren får ett minimipris respektive baslön som anställd.
- Att efterfråga tydlig information om bananernas ursprung och produktionsvillkor.

5. Slutlig diskussion: Vad kan vi själva göra för att skapa förändring? (15–20 minuter)

Låt deltagarna diskutera fritt och identifiera saker de ser att de kan göra i sin vardag för att skapa förändring. Påminn gärna gruppen om att det inte finns några rätta eller felaktiga svar på frågeställningen. Det viktiga är att deltagarna börjar reflektera kring hur deras val som konsumenter påverkar människor utanför Sveriges gränser. Vår förhoppning är att alla ska känna att de får med sig idéer och handlingskraft till förändring efter genomförd diskussion.

Fairtrade-märkta bananer, Peru.
Fotograf: Fairtrade Sverige